

Birleşmiş Milletler
Çocuk Hakları Komitesi'nin
Çocuk Haklarına dair Sözleşme'ye ilişkin
Genel Yorumları
2006 – 2008

International Children's center (ICC)

Uluslararası Çocuk Merkezi (ICC), Fransız Hükümeti ve UNICEF'in girişimleriyle 1949 yılında özellikle gelişmekte olan ülkelerde yaşayan çocukların sağlık ve refah düzeylerinin artırılması için çalışmak üzere Fransa'da (Paris) kurulmuş, 1999'a kadar çalışmalarını sürdürmüş ve aynı yıl kapanmıştır. Sayın Prof. İhsan Doğramacı'nın girişimleriyle 1999 yılında Türkiye'de, Ankara-Bilkent'te yeniden faaliyetlerine başlayan ICC 2004 yılının Aralık ayından itibaren Dernek statüsü altında çalışmalarını sürdürmeye devam etmektedir.

Uluslararası Çocuk Merkezi (ICC)
Bilkent Üniversitesi
Merkez Kampus Kütüphane Binası
06800 Bilkent, Ankara, TÜRKİYE

Tel : +90-312-290 23 66
Faks : +90-312-266 69 29 – 266 46 78
E-posta: icc@icc.org.tr
URL : www.icc.org.tr

ISBN: 978-9944-5124-4-2

Teşekkür

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi'nin çeşitli oturumları sonucunda yayınlanan genel yorumları toplumumuza kazandırmak amacıyla Türkçeye çevrilip yayınlanması için gerekli izinlerin kısa zamanda alınmasını sağlayan Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi Üyesi Sayın Nevana Vuckovic Sahovic'e ve Komite Sekreteryası İnsan Hakları bölümünden Sayın Maja Andrijasevic-Boko'ya, bu konuyu gündeme getirerek yaptığı temaslar ve titiz takipçilik ile yayının oluşmasına büyük katkı sağlayan Sayın Adem Arkadaş'a ve bu yayının editörlüğünü üstlenen Sayın Gülgün Müftü'ye teşekkür ederiz.

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi'nin
Çocuk Haklarına dair Sözleşme'ye ilişkin Genel Yorumları
2006 – 2008

ICC

Şubat 2008

İÇİNDEKİLER

Önsöz	iv
Erken çocuklukta çocuk haklarının uygulanması.....	7-1 7-16
Çocukların fiziksel cezalardan veya cezalandırmanın zalimce veya aşağılayıcı diğer biçimlerinden korunma hakkı.....	8-1 8-11
Engelli çocukların hakları.....	9-1 9-19
Çocuk Ceza Adaletinde Çocuk Hakları.....	10-1 10-19

Kısaltmalar

AIDS	: Acquired Immunodeficiency Syndrome
BM	: Birleşmiş Milletler
BMMYK (UNHCR)	: BM Mülteciler Yüksek Komiserliği
CAT	: BM İşkenceyi Önleme Sözleşmesi
CEDAW	: BM Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığı Önleme Sözleşmesi
CRC	: BM Çocuk Hakları Sözleşmesi
CYBH	: Cinsel Yolla Bulaşan Hastalıklar
ECOSOC	: Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal Konseyi
GC	: Genel Yorum
HDK	: Hükümet Dışı Kuruluş
HIV	: Human immunodeficiency virus
ICC	: Uluslararası Çocuk Merkezi (International Children's Center)
ICCPR	: Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi
IESCR	: Uluslararası Ekonomik Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi
ILO	: Uluslararası Çalışma Örgütü
OHCHR	: Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği Ofisi
OPSA	: Çocuk Asker İhtiyari Protokolü
OPSC	: Çocuk Satışı, Çocuk Fuhuşu, Çocuk Pornografisi İhtiyari Protokolü
PRSP	: Yoksulluğu Azaltma Strateji Metinleri
SWAP	: Sektörel Kalkınma Yaklaşımları
UİHK	: Ulusal İnsan Hakları Kurumları
UNAIDS	: BM HIV/AIDS Ortak Programı
UNESCO	: BM Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu
UNICEF	: BM Çocuklara Yardım Fonu
UNODC	: Birleşmiş Milletler Uyuşturucu ve Suç Ofisi
WHO	: Dünya Sağlık Örgütü

Ö N S Ö Z

Çocuk kimdir, çocuk nedir, sorularının yanıtını içinde taşıyan, çocuğun doğumundan itibaren birey olma hakkını tanımlayan, ancak bu hakkın uluslararası ortamda uygulanmasının sağlanması için yalnızca Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Beyannamesi'nin yeterli olmayacağı düşüncesinden yola çıkılarak, çocuğun özel hak ve gereksinimlerini koruyup kollamak amacıyla hazırlanmış olan Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına dair Sözleşme'nin Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda oy birliği ile kabul edilmesinin üzerinden neredeyse ondokuz yıl geçti.

Sözleşme bilindiği gibi, tarihte başka hiçbir uluslararası sözleşmenin görmediği kabulü gördü ve dünyada ikisi dışında 193 ülke tarafından onaylanarak uygulanmaya başladı. Ülkemiz bu Sözleşme'yi 27 Ocak 1995 tarihinde onayladı. Çocuk Haklarına dair Sözleşme'nin bu ölçüde kabul görmüş olması hükümetlerin çocuklara ilişkin duyarlılıklarını ve taahhütlerini açıkça yansıtmaktadır. Dolayısıyla, Sözleşme çocuk haklarına saygı, hakların korunması ve yaşama geçirilmesi için girişilecek savunu çalışmalarını destekleyen çok güçlü bir yasal araç oluşturmaktadır.

Çocuk Haklarına dair Sözleşme tüm ülkelerde çocukların hergün değişen ölçülerde karşı karşıya kaldığı ihmal ve istismarı hedef almıştır. Sözleşme çocukların hassas konumlarını göz önünde tutarak onların medeni, siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel haklarını, bir bütünün bağımsız öğeleri olarak ele alır. Sözleşme aynı zamanda çocuğu, yaşı büyüyüp olgunlaştıkça gelişen ihtiyaçları ve hakları olan bir birey olarak görür. Bu doğrultuda, mevcut anlaşmaların da ötesine geçerek çocuğun kendi yaşamını ve geleceğini etkileyecek kararlara katılma hakkını da vurgular. Çocuğun kendini ilgilendiren kararlarda görüşünün alınması ve bu görüşlere gerekli önemin verilmesi, çocuğu etkileyen hukuki ve idari işlemlerde özel önem taşıyan bir hüküm oluşturmaktadır (Madde 12).

Bir Devlet, Çocuk Hakları Sözleşmesi'ni onayladığında, uluslararası hukuk çerçevesinde, bunu uygulama yükümlülüğü altına girmiş olmaktadır. Uygulama, taraf Devletlerin, Sözleşme'de çocuklara tanınan bütün hakların kendi egemenlik alanlarında yaşama geçirilmesini sağlayacak önlemleri aldıkları süreçtir. Sözleşme'nin 4. Maddesi taraf Devletlerden, Sözleşme'de yer alan hakların yaşama geçirilmesi için gerekli bütün yasal, idari ve diğer önlemleri almalarını talep etmektedir. Sözleşme'ye göre uygulamada esas yükümlülük Devlet'e ait olmakla birlikte çocuk haklarının yaşama geçirilmesinde, toplumun tüm kesimlerinin ve çocukların katılımının sağlanması da gereklidir. Burada, iç hukukun tamamının, Sözleşme ile tam uyum halinde olmasının sağlanması, Sözleşme'de yer alan ilkelerin ve hükümlerin doğrudan doğruya ve gerektiği gibi uygulanması önemlidir.

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi yukarıda değinilenlere ek olarak, etkili bir uygulama için gerekli önlemler belirlemiştir. Bunların arasında hükümette, parlamentoda, yargıda ve her kademedeki özel yapılanmanın ve izleme sistemlerinin oluşturulması ve ilgili eğitim ve diğer etkinlikler de yer almaktadır.

Çocuk Hakları Komitesi, taraf Devletlerin Sözleşme uyarınca ilettikleri raporları periyodik olarak incelerken, 'Genel Uygulama Önlemleri' adını verdiği başlığa özel bir dikkat göstermektedir. Komite, incelemeleri sonucunda açıkladığı sonuç gözlemlerinde genel önlemlere ilişkin somut tavsiyelerde bulunmaktadır. Çocuk Hakları Komitesinin ilgili taraf Devletlerden beklediği, bir sonraki periyodik raporunda bu tavsiyelerle ilgili hangi somut girişimlerde bulunduğu belirtilmesidir. Sözleşme'nin 45. Maddesinin (d) bendinde "Komite, bu Sözleşme'nin 44. ve 45. maddeleri uyarınca alınan bilgilere dayanarak, telkin ve genel nitelikte tavsiyelerde bulunabilir. Bu telkin ve genel nitelikteki tavsiyeler, ilgili olan Taraf Devletlere gönderilir ve şayet varsa, Taraf Devletlerin yorumları ile birlikte Genel Kurulun dikkatine sunulur" ifadesi yer almaktadır. Bu bakımdan Genel Yorumlar'ın Sözleşme'nin maddelerinin daha iyi anlaşılması ve izlenmesi açısından ne denli önemli olduğu da görülmektedir.

Genel Yorumlar çocuk haklarının yorumlanması, uygulanması ve çocukların korunması ile ilgili standart bir çerçevenin oluşmasına katkıda bulunurlar. Bu nedenle bir ülkedeki kanun yapıcılar ve tüm uygulayıcılar için bir kılavuz niteliği taşırlar.

Uluslararası Çocuk Merkezi (International Children's Center, ICC), Cenevre'deki Birleşmiş Milletler Çocuk Komitesi'nin yayınladığı güncelleştirilmiş 2006 – 2008 Genel Yorumları çevirisinin, okuyucu ve uygulayıcılar için yararlı olacağını ümit etmektedir.

Amacımız çocuklarımızı saygı ve sevgi dolu, haklarını bilen ve başkalarının haklarına saygılı bireyler olarak yetiştirmek ve 21. yüzyılda, bilgi çağında kendilerini ve ülkemizi en önlere taşımalarını sağlayabilmektir.

Saygılarıyla,

Prof. Dr. Münevver Bertan

Genel Müdür

Gülgün Müftü

Program Koordinatörü ve Danışmanı

**Çocukların Fiziksel Cezalardan
veya Cezalandırmanın Zalimce veya
Aşağılayıcı diğer Biçimlerinden
Korunma Hakkı**

GENEL YORUM

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER
Çocuk Haklarına dair Sözleşme

Çocukların Fiziksel Cezalardan Veya Cezalandırmanın Zalimce veya Aşağılayıcı Diğer Biçimlerinden Korunma Hakkı (diğerlerinin yanı sıra maddeler 19, 28 (2) ve 37)

GENEL YORUM NO.8

2006

İçindekiler

- I. Amaçlar
- II. Arka plan
- III. Tanımlar
- IV. İnsan hakları standartları
- V. Fiziksel ceza ve zalimce veya aşağılayıcı diğer cezalandırma biçimlerini ortadan kaldırmak için gerekli önlemler ve mekanizmalar
 1. Yasal önlemler
 2. Fiziksel ceza ve zalimce veya aşağılayıcı diğer cezalandırma biçimlerine yönelik yasaklamanın yaşama geçirilmesi
 3. Eğitimle ilgili ve diğer önlemler
 4. İzleme ve değerlendirme
- VI. Sözleşme çerçevesindeki bildirim yükümlülükleri

I. Amaçlar

1. Çocuk Hakları Komitesi, 2000 ve 2001 yıllarında çocuklara yönelik şiddet konusunda gerçekleştirdiği iki Genel Görüşme Günü ardından, çocuklara yönelik şiddetin ortadan kaldırılmasıyla ilgili bir dizi Genel Yorum bildirme kararı almıştır ve elinizdeki metin bu Genel Yorum'lardan ilkidir. Bu Genel Yorum, halen çocuklara yönelik şiddetin yaygın olarak kabul gören ve uygulanan biçimleri olarak fiziksel cezalarla birlikte zalimce veya aşağılayıcı nitelikteki diğer cezalandırma biçimleri üzerinde odaklanmaktadır.
2. Çocuk Haklarına dair Sözleşme ve diğer uluslararası insan hakları belgeleri, çocuğun kendi insanlık onuruna saygı gösterilmesi, fiziksel bütünlük ve yasalar çerçevesinde eşit korunma hakkını tanımaktadır. Komite, bu Genel Yorum'unu, bütün Taraf Devletlerin her tür fiziksel ceza ile çocuklara yönelik zalimce veya aşağılayıcı her tür cezalandırma biçiminin yasaklanması ve ortadan kaldırılması için hemen harekete geçme, ayrıca bu alanda gerekli bilinç ve duyarlılık geliştirme çalışmaları ile diğer eğitici önlemlere yönelme yükümlülüklerini vurgulamak amacıyla dile getirmektedir.
3. Çocuklara fiziksel ceza uygulanmasının yaygın biçimde kabulü ve buna hoşgörü ile bakılması sorununun ele alınması ve bu sorunun ailede, okullarda ve diğer ortamlarda ortadan kaldırılması, yalnızca taraf Devletlerin Sözleşme ile altına girdikleri bir yükümlülüğten ibaret değildir. Bu, ayrıca, toplumlardaki her tür şiddeti azaltmada ve önlemede başvurulacak temel stratejidir.

II. Arka plan

4. Komite, daha ilk oturumlarından başlayarak, çocukların her tür şiddetten korunma haklarının vurgulanmasına özel özen göstermiştir. Komite, taraf Devletlerin bu konuya ilişkin raporlarını ve yakın zamanlarda yayınlanan BM Genel Sekreterliği çocuklara yönelik şiddet araştırmasını inceledikten sonra, çocuklara yönelik fiziksel cezalarla birlikte zalimce ve aşağılayıcı uygulamaların hukuksal açıdan yaygın kabul gördüğünü ve bu tür uygulamaların toplumca kabullenilmesinin de sürdüğünü kaygıyla saptamıştır.(i) Komite, daha 1993 yılındaki dördüncü oturum raporunda şu hususu belirtme gereğini duymuştu: “ [Komite] çocukların haklarının korunup geliştirilmesine yönelik sistemlerin iyileştirilmesinde fiziksel ceza konusunun taşıdığı önemi kabul etmiş ve taraf Devletlerin raporlarını incelerken bu hususa özel dikkat göstermeyi kararlaştırmıştır.” (ii)

5. Komite, devletler tarafından iletilen raporları incelediği ilk on yıl içinde, bütün kıtalardan 130’u aşkın ülkeye aile içinde olsun başka ortamlarda olsun fiziksel her tür cezayı yasaklamaları tavsiyesinde bulunmuştur (iii). Komite, giderek daha çok sayıda devletin çocukların kendi insanlık onurlarına ve fiziksel bütünlüklerine yasalar çerçevesinde eşit koruma sağlanması ve saygı gösterilmesi haklarını güvenceye almak için gerekli yasal düzenlemeleri yapmasından ve önlemleri almasından memnundur. Komitenin gördüğü kadarıyla 2006 yılına kadar 100 kadar devlet okullarda ve ceza infaz sistemi içinde fiziksel cezayı yasaklamış bulunmaktadır. Gene giderek daha çok sayıda devlet evde, ailede ve alternatif bakım kurumlarında aynı yasaklamaları benimseme yoluna gitmektedir (iv).

6. Komite, Eylül 2000’de çocuklara yönelik şiddetle ilgili iki genel görüşmesinden ilkinin gerçekleştirmiştir. Bu görüşme “çocuklara yönelik Devlet şiddeti” üzerinde odaklanmıştır ve bu görüşmenin ardından Komite ayrıntılı tavsiyeler geliştirmiştir. Bu tavsiyeler arasında her tür fiziksel cezanın kaldırılması ve kamuoyu bilgilendirme kampanyaları başlatılması da yer almaktadır. Kampanyalardan hedeflenen “bu alandaki insan hakları ihlallerinin ağırlığı, söz konusu ihlallerin çocuklar üzerindeki zararlı etkileri konusunda kamuoyunu bilgilendirip duyarlılaştırmak, çocuklara yönelik şiddetin kültürel olarak benimsenmesi sorununu ele almak ve bunun yerine şiddete ‘sıfır tolerans’ ilkesini yaygınlaştırmaktır.” (v)

7. Komite Nisan 2001’de “Eğitimin amaçları” konulu ilk Genel Yorum’unu benimsemiş ve burada fiziksel cezaların Sözleşme ile bağdaşmazlığını bir kez daha dile getirmiştir: “...Çocuklar, salt okul kapılarından içeri girdiler diye insan haklarını yitirmezler. Dolayısıyla, örneğin eğitim de, çocuğun saygınlığını tanıyacak, görüşlerini Madde 12 (1)’de belirtildiği gibi serbestçe dile getirmesine ve okul yaşamına katılmasına imkan verecek biçimde sağlanmalıdır. Eğitimin sağlanmasında dikkat edilmesi gereken bir başka husus da, disiplinin sınırlarıyla ilgili olarak Madde 28 (2)’de belirtilen katı kurallara uyulması ve okulların şiddetten arınmasına özen gösterilmesidir. Komitenin sonuç gözlemlerinde defalarca açıkladığı gibi, fiziksel cezalara başvurulması ne çocuğun saygınlığıyla ne de disiplin konusundaki katı kurallarla bağdaşabilir bir uygulamadır...” (vi)

8. Komite, “Aile içinde ve okullarda çocuklara yönelik şiddet” konulu ve Eylül 2001 tarihli ikinci Genel Görüşme Günü’nde belirlediği tavsiyelerde taraf devletlere, “ne kadar hafif olursa olsun, disiplin amaçlı olanlar dahil, aile içinde ve okullarda çocuklara uygulanan her tür şiddete son vermek üzere yeni yasa çıkarma veya eski yasaları yürürlükten kaldırma dahil gerekli yasal düzenlemeleri, Sözleşme hükümlerinde de gerekli görüldüğü gibi acilen gerçekleştirme” çağrısında bulunmuştur (vii).

9. Komitenin 2000 ve 2001 yıllarındaki Genel Görüşme Günleri’nin bir başka sonucu da dile getirilen bir tavsiyedir. Bu tavsiyeye göre BM Genel Kurulu aracılığıyla BM Genel Sekreteri’nden, çocuklara yönelik şiddetle ilgili derinlikli bir uluslararası araştırma gerçekleştirilmesi talep edilmelidir. BM Genel Kurulu 2001 yılında bu tavsiye doğrultusunda harekete geçmiştir (viii). 2003 ile 2006 yılları arasında gerçekleştirilen BM araştırması bağlamında, çocuklara yönelik olup halen hukuk içi görülen her tür şiddetin yasaklanması gerekliliği vurgulanmaktadır. Gerçekten de, fiziksel cezalandırmanın aile içinde hemen hemen tüm dünyada bu kadar yaygın olması, ayrıca aynı uygulamanın birçok ülkedeki okullarda, diğer kurumlarda ve yasalarla sorunlu çocukların ilişkili olduğu ceza infaz sistemlerinde sürmesi, çocuklar açısından kaygı verici bir durumdur.

III. Tanımlar

10. Sözleşmede çocuk “çocuğa uygulanabilecek yasaya göre daha erken yaşta reşit olma durumu dışında 18 yaşına kadar her insan çocuk sayılır” şeklinde tanımlanmaktadır. ix

11. Komite “bedene yönelik” veya “fiziksel” cezalandırmayı, fiziksel bir gücün kullanıldığı ve ne kadar hafif olursa olsun çocuğa acı verme veya çocukta rahatsızlık yaratma amacını taşıyan her tür ceza biçiminde tanımlamaktadır. Bu tür cezaların çoğunda çocuğa elle (dövme, tokatlama, pataklama) veya belirli bir araçla (kamçı, sopa, kayış, ayakkabı, tahta kaşık, vb.) vurulması söz konusudur. Bununla birlikte, fiziksel ceza uygulamaları tekmeleme, çocuğu sallama ve savurma, tırmalama, çimdikleme, ısırma, saçlardan çekme, kulak çekme, çocuğu uygunsuz pozisyonlarda durmaya zorlama, yakma, haşlama veya zorla ağızdan bir şeyler verme (örneğin ağzın içini sabunla yıkamak veya acı baharat sürmek) gibi uygulamaları da içermektedir. Komitenin görüşüne göre, hangi biçimi olursa olsun fiziksel ceza aşağılayıcıdır. Ayrıca, cezalandırma biçimi olarak fiziksel olmayan başka yollara da başvurulmaktadır; bunlar da zalimce ve aşağılayıcı olup Sözleşme ile bağdaşmaz niteliktedir. Örneğin, çocuğu küçük düşüren, aşağılayan, tehdit eden, günah keçisi durumuna düşüren, korkutan veya alay konusu yapan uygulamalar bu kapsamda yer almaktadır.

12. Çocuklara yönelik fiziksel cezalar, zalimce veya aşağılayıcı biçimlerdeki diğer ceza uygulamaları ev ve aile, bakım kurumları, okullar ve diğer eğitim kurumları, yargı sistemleri – hem doğrudan mahkeme kararıyla, hem de infaz kurumlarındaki uygulamalarla- işyerleri ve topluluklar dahil olmak üzere birçok ortamda görülebilmektedir.

13. Komite, çocuklara yönelik cezalandırma biçimleri olarak şiddet ve aşağılamanın herhangi bir türde haklı gösterilmesini reddederken, olumlu disiplin kavramını hiçbir biçimde reddetmiş olmamaktadır. Çocukların sağlıklı gelişimi, çocukların oluşum halindeki kapasiteleri doğrultusunda, ana babaların ve diğer yetişkinlerin toplumda sorumluluk bilincinde bir yaşam için sağlayacakları rehberlik, yönlendirme ve yardımlara bağlıdır.

14. Komite, başta bebekler ve küçük çocuklar olmak üzere çocukların büyütülmesinin ve bakımının sürekli fiziksel girişimleri ve onları korumaya yönelik müdahaleleri gerektirdiğini kabul eder. Ancak bu, gücün, belirli bir derecede acı, rahatsızlık veya aşağılanma yaratmaya yönelik olarak kasıtlı ve cezalandırma amaçlı kullanımından farklı bir olgudur. Yetişkinlerin bir fiziksel davranışla, herhangi bir suç teşkil edici saldırı arasındaki farkı ayırdetmeleri doğaldır; işte bu yüzden erişkinlerin bir çocuğa yapılan bu tür fiziksel davranışlar arasındaki belirleyici farkı görmemeleri mümkün değildir.

15. Komite, öğretmenlerin ve örneğin kurumlara yerleştirilen veya yasalarla sorunu olan çocuklarla ilgilenen diğer görevlilerin, belirli kısıtlama ve sınırlamaların getirilmesini haklı çıkartacak tehlikeli davranışlarla karşılaşabileceklerini kabul etmektedir. Ancak bir kez daha burada da, bir çocuğu koruma güdüsüyle başvuru güç kullanımı ile ceza amaçlı güç kullanımı arasında açık bir fark vardır. Mümkün olan en kısa süre için mümkün olan asgari güce başvurma ilkesi her durumda geçerli olmalıdır. Ayrıca, gerek kısıtlamalara başvurma gerekliliğini asgariye indirme, gerekse başvuru herhangi bir yöntemin güvenli ve mevcut durumla uyumlu olmasını sağlama, böylece bir denetim biçimi olarak kasıtlı acı vermektan kaçınma açısından ayrıntılı bir rehberlik ve eğitim gerekmektedir.

IV. İnsan hakları standartları ve çocuklara yönelik fiziksel ceza

16. Çocuk Haklarına dair Sözleşme'nin kabulünden önce Uluslararası İnsan Hakları Senedi – Evrensel Bildirge ile birlikte biri Sivil ve Siyasal Haklara diğeri de Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara ilişkin iki uluslararası sözleşme- “herkesin” kendi insanlık onuruna ve fiziksel bütünlüğüne saygı gösterilmesi ve yasalar çerçevesinde eşit korumadan yararlanması hakkını güvence altına almıştır. Komite, Devletlerin her tür fiziksel ve aşağılayıcı diğer biçimlerdeki cezaların ortadan kaldırılması yükümlülüklerini vurgularken, Çocuk Haklarına dair Sözleşme'nin de bu temele dayandığını belirtmektedir. Her bireyin saygınlığı, uluslararası insan hakları hukukunun temel yönlendirici ilkesidir.

17. Çocuk Haklarına dair Sözleşme'nin Giriş bölümü, Birleşmiş Milletler Anayasası'nda yer alan ve Evrensel Bildirge'de yinelenen ilkeler doğrultusunda, şu hususu teyit etmektedir: “insanlık ailesinin bütün üyelerinin saygınlığının, eşit ve geri alınmaz haklarının tanınması, dünyada özgürlüğün, adaletin ve barışın temelidir.” Giriş bölümü ayrıca BM'nin, Evrensel Bildirge'de, “çocukluğun özel bakım ve yardım gerektiren bir dönem olduğunu” ilan ettiğini anımsatmaktadır.

18. Sözleşme'nin 37. maddesi Devletlerden “hiçbir çocuğun işkenceye veya zalimce, insanlık dışı veya aşağılayıcı diğer muamele veya cezaya maruz bırakılmamasını” sağlamalarını talep etmektedir. Bu husus, 19. madde ile daha da kapsamlı bir şekilde tamamlanmaktadır. Bu maddede taraf Devletlerden şu istenmektedir: “çocuğun ana babasının veya onlardan yalnızca birinin, yasal vasi veya vasilerinin veya bakımını üstlenen kişilerin yanında iken bedensel veya zihinsel saldırı, şiddet veya suiistimale, ihmal veya ihmalkar muameleye, ırza geçme dahil her tür istismar ve kötü muameleye karşı korunması için yasal, idari, toplumsal ve eğitsel bütün önlemlerin alınması.” Burada hiçbir muğlaklık yoktur: “her tür bedensel veya zihinsel saldırı” ibaresi, çocuklara yönelik şiddetin hukuksal bir biçim almasına izin vermemektedir. Gerek fiziksel ceza, gerekse cezalandırmanın diğer zalimce veya aşağılayıcı biçimleri, ortadan kaldırılmaları için Devletlerin gerekli yasal, idari, toplumsal ve eğitsel önlemleri almalarını gerektiren şiddet biçimleridir.

19. Ayrıca, Sözleşme'nin 28(2) maddesi okul disiplinine atıfta bulunarak taraf Devletlerden “okul disiplininin çocuğun insan olarak taşıdığı saygınlıkla bağdaşır biçimde ve bu Sözleşme'ye uygun olarak yürütülmesinin sağlanması amacıyla gerekli bütün önlemleri almalarını” talep etmektedir.

20. Madde 19 ve madde 28(2) fiziksel cezaya açık olarak atıfta bulunmamaktadır. Sözleşme'yi hazırlayan ekip de taslağın hazırlanması sürecinde fiziksel ceza ile ilgili bir görüşmeyi kayda geçirmemiştir. Bununla birlikte Sözleşme'ye, diğer bütün insan hakları belgelerinde olduğu gibi, üzerindeki yorumların zamanla geliştiği canlı bir belge olarak bakılmalıdır. Sözleşme'nin kabulünden bu yana geçen 16 yıl içinde, çocukların evlerinde, okullarında ve kurumlarda fiziksel cezalara maruz bırakıldıkları durumların yaygınlığı, Sözleşme çerçevesindeki bildirimlerle, araştırma ve tanıtım-savunu çalışmalarıyla, diğer kurumların yanısıra, insan hakları kurumları ve HDK'lar açısından daha görünür hale gelmiştir.

21. Bu görünürlük bir kez sağlandığında, söz konusu uygulamaların çocukların insanlık onurlarına ve fiziksel bütünlüklerine saygı gösterilmesi hakkıyla bağdaşmazlığı da açıkça ortaya çıkmıştır. Çocukların ayrı bir konumda bulunmaları, gelişim aşamasını yaşayan bağımlı kişiler olmaları, özgün insani potansiyelleri ve dış etkilere açıklıkları, her tür şiddetten korunmaları bakımından hukuksal ve diğer önlemlerin daha azını değil daha çoğunu gerekli kılmaktadır.

22. Komite, çocukların şiddete dayalı ve aşağılayıcı biçimlerde cezalandırılması türü uygulamaların ortadan kaldırılmasının, taraf devletlerin ivedi ve esneklik kabul etmeyen bir yükümlülüğü olduğunu vurgulamak ister. Bu vesileyle bir kez daha kaydetmek ister ki, İnsan Hakları Komitesi, Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi ve İşkenceye Karşı Komite dahil diğer Anlaşma Organları da, taraf Devletlerin raporlarına ilişkin sonuç gözlemlerinde aynı görüşe yer vermişler; okullarda, ceza sistemlerinde ve kimi durumlarda ailede fiziksel cezaların yasaklanmasını ve buna ilişkin önlemler alınmasını tavsiye etmişlerdir. Örneğin, Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Hakları Komitesi, “Eğitim hakkı” ile ilgili 1999 tarihli Genel Yorumu'nda şöyle demektedir: “Komitenin görüşüne göre, fiziksel ceza, Evrensel Bildirge'de ve her iki sözleşmede yer alan giriş bölümlerindeki uluslararası insan hakları hukukunun temel yönlendirici ilkesi ile bağdaşmaz niteliktedir. Bu yönlendirici ilke, insanın saygınlığı ve onurudur. Herkesin önünde aşağılanma dahil, okul disipliniyle ilgili diğer öğeler de aynı ilkeyle bağdaşmazlık taşıyabilir.” (x)

23. Fiziksel ceza aynı zamanda bölgesel ölçekteki insan hakları mekanizmalarınca da kınanmıştır. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi verdiği kararlarda çocuklara yönelik fiziksel cezaları sürekli olarak kınamış; bu bağlamdaki kararlarını önce ceza infaz sistemine, ardından özel okullar dahil olmak üzere okullara ve nihayet ailelere teşmil etmiştir (xi). Avrupa Konseyi üyesi ülkelerin Avrupa Sosyal Şartı ve Gözden Geçirilmiş Sosyal Şarta uymaları ile ilgili gözlemlerde bulunan Avrupa Sosyal Hakları

Komitesi, bu şartlara uygun davranışın, evde olsun, okulda olsun, başka kurumlarda olsun çocuklara yönelik her tür şiddetin yasal çerçevede yasaklanmasını gerektirdiği tespitinde bulunmuştur (xii).

24. İnter-Amerikan İnsan Hakları Mahkemesi'nin Çocuğun Hukuksal Statüsü ve İnsan Hakları'nı konu alan tavsiye mahiyetindeki görüşünde (2002), Amerika İnsan Hakları Sözleşmesi'ne taraf olan devletlerin yükümlülüklerini şöyle tanımlamaktadır: "... kamu görevlileriyle ilişkilerinde, kişisel ilişkilerinde veya hükümet dışı kuruluşlarla olan ilişkilerinde çocukların kötü muameleden korunmaları için gerekli bütün pozitif önlemlerin alınması." Mahkeme burada Çocuk Haklarına dair Sözleşme'den, Çocuk Hakları Komitesi'nin vardığı sonuçlardan ve ayrıca Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin kararlarından alıntılar yaparak, devletlerin, aile içindeki durumlar dahil çocukları şiddetten koruma yükümlülüklerine dikkat çekmektedir. Mahkeme şu sonuca varmaktadır: "Devletin görevi, çocuk haklarının etkili biçimde yaşama geçirilmesini tam olarak sağlayacak pozitif önlemler almaktır." (xiii)

25. Afrika İnsan ve Halklar Hakları Komisyonu, Afrika İnsan ve Halklar Hakları Şartı'nın yaşama geçirilmesini izlemektedir. 2003 yılında öğrencilerin kamçılanması kararına ilişkin bir kişisel bilgilendirme üzerine Komisyon, bu durumun Afrika Şartı'nın 5. maddesini ihlal ettiği sonucuna varmıştır. Bu madde, zalimce, insanlık dışı veya aşağılayıcı muameleleri yasaklamaktadır. Komisyon, ilgili hükümetten yasayı yenilemesini, kamçılama cezasının kaldırılmasını ve mağdurlara tazminat ödenmesi için gerekli girişimlerde bulunmasını talep etmiştir. Komisyon, kararında şöyle demektedir: "Kişilerin ve özellikle de bir ülkenin hükümetinin, işlenen herhangi bir suç nedeniyle kişilere fiziksel şiddet uygulama hakkı yoktur. Böyle bir hakkın tanınması, Şart çerçevesinde Devlet eliyle işkencenin meşrulaştırılması anlamına gelir ve bu da söz konusu insan hakları anlaşmasının niteliğiyle çelişir." (xiv) Çocuk Hakları Komitesi, birçok ülkedeki anayasa mahkemesinin veya yüksek mahkemenin, Çocuk Haklarına dair Sözleşme'ye atıfta bulunarak, kimi durumlarda veya her durumda çocuklara fiziksel ceza uygulanmasını mahkum eden kararlar almış olmalarından memnuniyet duymaktadır (xv).

26. Çocuk Hakları Komitesi, ilettikleri raporlara ilişkin incelemelerinde fiziksel cezanın kaldırılması konusunu kimi Devletlerle gündeme getirdiğinde, hükümet temsilcileri zaman zaman "çocuğun yüksek yararı" gözetilerek fiziksel cezanın "makul" veya "ılımlı" düzeyde uygulanabileceğini dile getirmiştir. Komite, önemli bir genel ilke olarak, Sözleşme'ye göre çocuğun yüksek yararının çocukla ilgili bütün işlerde başlıca mülhaza olması gerektiğini belirlemiştir (madde 3(2)). Sözleşme, 18. maddede ayrıca çocuğun yüksek yararının ana babanın başlıca duyarlılık noktası olması gerektiğini belirtmektedir. Ne var ki, çocuğun yüksek yararı kavramının yorumlanması, Sözleşme'nin bütünüyle tutarlılık taşımalıdır. Buna, çocukları şiddetin her türünden koruma yükümlülüğü ile çocuğun görüşlerine gerekli ağırlığı tanıma gerekliliği de dahildir. Yüksek yarar kavramının yorumunda, çocuğun insan olarak onuruna ve fiziksel esenliğine ters düşen fiziksel ceza ve diğer zalimce veya aşağılayıcı davranışlar haklı gösterilemez.

27. Sözleşme'nin Giriş bölümü aileyi "toplumun temel grubu ve özellikle çocuklar başta olmak üzere üyelerinin gelişmesi ve esenliği açısından doğal ortam" şeklinde tanımlamaktadır. Sözleşme, Devletlerden ailelere saygı gösterip desteklemelerini talep etmektedir. Devletlerin, aileleri içinde çocukların insanlık onurunu ve fiziksel sağlıklarını güvence altına alma yükümlülükleri konusunda tartışmalı herhangi bir husus bulunmamaktadır.

28. 5. madde, Devletlerden, ana babaların "çocuğun gelişen yetenekleri doğrultusunda, Sözleşme'de yer alan hakları kullanmalarında çocuklarına uygun yönlendirme ve rehberliği sağlama" sorumluluklarına, haklarına ve görevlerine saygı göstermelerini talep etmektedir. Bir kez daha burada da, "uygun" yönlendirme ve rehberlik, Sözleşme'nin bütünüyle uyumlu olmak ve şiddete dayalı veya diğer zalimane ve alçaltıcı disiplin biçimlerine yer vermemek zorundadır.

29. Bir kesim, fiziksel cezayı din temelinde haklı gösteren savlar ileri sürmekte, dinsel metinlerin belirli yorumlarının bu tür cezaları haklı göstermenin de ötesinde bu cezalara başvurulmasını zorunlu kıldığını belirtmektedir. Uluslararası Sivil ve Siyasal Haklar Sözleşmesi dinsel inanç özgürlüğünü

herkes için güvence altına almaktadır (madde18). Ne var ki, bir dinin vecibeleri başkalarının insanlık onuruna ve fiziksel esenliğine saygı gösterilerek yerine getirilmelidir. Bir insanın dininin veya inancının gerektirdiklerini yerine getirmesi, başkalarının temel haklarını ve özgürlüklerini korumak için meşru biçimde sınırlandırılabilir. Komite, kimi devletlerde, bazı vakalarda hayli küçük yaşlardaki, diğer durumlarda ise yargılamanın başlamasından itibaren reşit olur olmaz çocukların aşırı şiddet içeren cezalara maruz bırakılabildiklerini tesbit etmiştir. Bu uygulamaların arasında, dini hukuk yorumundan kaynaklanan taşlama ve uzuv kesme cezaları da yer almaktadır. İnsan Hakları Komitesi'nin ve İşkenceye Karşı Komite'nin de belirttiği gibi, bu tür uygulamalar Sözleşme'ye ve diğer uluslararası insan hakları standartlarına açıkça ters düşmektedir ve yasaklanmalıdır.

V. Fiziksel ceza ve zalimce veya aşağılayıcı diğer cezalandırma biçimlerini ortadan kaldırmak için gerekli önlemler ve mekanizmalar

1. Yasal önlemler

30. 19. maddenin içeriği 4. maddeyi temel alarak Devletlerin çocukları şiddetin her biçiminden koruma yükümlülüklerini yerine getirmelerine yönelik yasal ve diğer önlemlere açıklık getirmektedir. Komite, birçok Devlette, Sözleşme'nin veya ilkelerinin ulusal yasalara yansıtılmasından memnuniyet duymaktadır. Bütün Devletlerde vatandaşları saldırılardan koruyan ceza yasaları vardır. Birçok Devlet, uluslararası insan hakları standartlarını ve Sözleşme'nin 37. maddesini yansıtan, herkesin işkenceye, insanlık dışı zalimce ve aşağılayıcı muameleye veya cezaya karşı korunması hakkını öne çıkartan anayasalara ve/veya yasal düzenlemelere sahiptir. Gene birçok ülke, “kötü muamele” veya “istismar” veya “zalimce davranış” suç sayan özel çocuk koruma yasaları çıkarmıştır. Ancak, Komite Devletlerin raporları üzerindeki incelemelerinden öğrenmiştir ki, yasama alanındaki bu gelişmeler genel olarak çocukların aile içinde olsun başka ortamlarda olsun her tür fiziksel cezadan, diğer zalimce veya aşağılayıcı cezalandırma biçimlerinden korunmasını güvence altına almamaktadır.

31. Komite, raporlar üzerinde yaptığı incelemelerinde, birçok Devletin ceza ve medeni yasalarında, ana babalara ve diğer bakıcılara “disiplin” adına çocuklara karşı belirli bir dozda şiddet kullanmalarını savunma veya haklı gösterme imkanı tanıyan açık hükümler bulunduğunu tespit etmiştir. Örneğin, “yasal”, “makul” veya “ılımlı” ceza ve ıslah uygulamalarının savunusuna, İngiltere'deki teamül hukukunda yüzyıllardan beri yer verilmektedir ve Fransız yasalarında da “düzeltme hakkı” yer almaktadır. Bir zamanlar birçok Devlette, kocaların karılarını, efendilerin ise kölelerini, hizmetçilerini ve çıraklarını cezalandırma hakkının meşrulaştırılması söz konusuydu. Komite, Sözleşme'nin, evde, ailede ve başka ortamlarda çocuklara yönelik belirli bir düzeyde (cezalandırmanın veya ıslahın “makul” veya “ılımlı” biçimleri) şiddet uygulamasına izin veren hükümlerin (yasalardaki veya teamül hukukundaki) kaldırılmasını öngördüğünü vurgulamaktadır.

32. Kimi Devletlerde okullarda ve kurumlarda fiziksel ceza uygulamalarına özel olarak izin verilmekte, bu cezanın nasıl ve kimler tarafından uygulanacağına ilişkin yönetmelikler getirilmektedir. Azınlıkla olsalar bile bazı devletlerde ise, suç işleyen çocuklara yönelik mahkemece verilen cezanın uygulanması bağlamında çocukların sopa veya kamçıyla dövülmelerine izin verilmektedir. Komitenin de sıkça yinelediği gibi, Sözleşme bu yöndeki bütün hükümlerin kaldırılmasını gerektirmektedir.

33. Komite, kimi Devletlerde, yasalarda fiziksel cezaları açıkça savunan veya meşru gösteren hüküm yer almazken, çocuklara yönelik geleneksel tutumlar çerçevesinde fiziksel cezaya izin verildiğini gözlemlemiştir. Bu tutumlar kimi örneklerde mahkeme kararlarına yansımaktadır (örneğin, ana babaların, öğretmenlerin veya bakıcıların, “ılımlı” ıslah yöntemlerine başvurdukları gerekçesiyle, şiddet uygulama davalarından beraat ettirilmeleri gibi).

34. Çocuklara yönelik şiddete dayalı ve aşağılayıcı cezaların geleneksel olarak kabul görmesi ışığında, giderek artan sayıda Devlet, fiziksel cezanın basit yoldan yasaklanmasının ve gerekçelendirmelerin reddinin yeterli olmayacağını görmektedir. Buna ek olarak, bir yetişkine vurmak ne kadar yasa dışıysa aynı durumun çocuk için de geçerli olduğunun açıkça ortaya konması, saldırı ile ilgili ceza yasası hükümlerinin adına ister disiplin ister “makul ıslah önlemi” densin bu tür uygulamalar için

de geçerli olduğunun belirli kılınması bakımından, medeni kanunla ceza kanununda bununla ilgili açık hükümlere yer verilmesi gerekmektedir.

35. Ceza yasası çocuklara yönelik saldırılara da uygulanabilir olduğunda, fail kim olursa olsun çocuk fiziksel cezalara karşı korunmuş olacaktır. Ancak, Komite'nin görüşüne göre, fiziksel cezanın geleneksel olarak kabul gördüğü veri alındığında, uygulanabilir sektörel yasal düzenlemelerin –aile hukuku, eğitim yasası, alternatif bakım ve adalet sistemleri ile ilgili yasalar, istihdam yasası- ilgili ortamlarda bu uygulamayı açık biçimde yasaklaması gerekir. Ayrıca, öğretmenler, bakıcılar ve diğerleri ile ilgili mesleki etik kuralları ve rehberlik belgelerinde, kurumların kendi kuruluş yasalarında fiziksel cezalandırmanın ve diğer zalimce ve aşağılayıcı cezaların yasa dışı olduğu belirtilirse, bu önemli bir yarar sağlayacaktır.

36. Komite'yi kaygılandıran bir husus, fiziksel cezanın ve diğer zalimce ve aşağılayıcı cezalandırma biçimlerinin, evlere hizmete gidenler dahil çocuk işçiliği ortamlarında kullanıldığını belirten raporların varlığıdır. Komite bir kez daha yinelemek ister ki, gerek Sözleşme gerekse uygulanabilir diğer insan hakları belgeleri çocukları ekonomik sömürüye, kendileri açısından tehlikeli olan, eğitimlerini engelleyebilecek çalışma biçimlerine karşı korumaktadır ve bu korumanın etkili biçimde sağlanabilmesine yönelik belirli güvenceler öngörmektedir. Bu bağlamda Komite, çocukların çalıştıkları herhangi bir ortamda fiziksel cezanın ve diğer zalimce ve/veya aşağılayıcı cezaların yasaklanması gerekliliğini vurgular.

37. Sözleşme'nin 39. maddesi Devletlerden, “ihmal, sömürü veya istismar, işkence veya zalimce, insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele” mağduru çocukların fiziksel ve psikolojik tedavisini ve bu çocukların toplumla yeniden bütünleşmelerini sağlayacak gerekli bütün önlemleri almalarını talep etmektedir. Fiziksel ceza ve cezalandırmanın diğer aşağılayıcı biçimleri çocukların fiziksel, psikolojik ve sosyal gelişimlerine önemli zararlar verebilir ve böyle durumlar sağlık ve başka açılardan bakım ve tedavi gerektirebilir. Bunun, tüm olarak çocuğun sağlığını, onurunu ve saygınlığını gözetilen bir ortamda gerçekleşmesi ve gerektiğinde çocuğun ailesini de kapsamaması gerekir. Bakım ve tedavinin planlanmasında ve sağlanmasında, ilgili profesyonellerin eğitilmesini de içeren disiplinler arası bir yaklaşım benimsenmelidir. Gerek tedavinin içeriği gerekse gözden geçirilmesi ile ilgili bütün hususlarda çocuğun görüşlerine gerekli ağırlık tanınmalıdır.

2. Fiziksel ceza ve zalimce veya aşağılayıcı diğer cezalandırma biçimlerine yönelik yasaklamanın yaşama geçirilmesi

38. Komite, her tür fiziksel cezanın yasaklanmasının, ilgili bütün kesimlere yönelik bilinç ve duyarlılık geliştirme, rehberlik ve eğitim çalışmalarını gerektirdiğine inanmaktadır (bakınız, aşağıdaki 45. paragraf ve devamı). Bu çabalarla, yasaların bu sorundan en fazla etkilenen çocukların yararına işlemesi sağlanmalıdır – özellikle bu gibi durumların failleri çocukların ana babaları veya yakın akrabaları olduğunda. Çocuklara aileleri içinde fiziksel ceza uygulanmasını yasaklamaya yönelik yasa reformunun ilk amacı önlemedir: tutum ve uygulamaları değiştirerek çocuklara yönelik şiddetin önlenmesi, çocukların eşit korunma haklarının vurgulanması, çocuk korunmasında net bir temel çerçeve sağlanması ve çocuk yetiştirmenin pozitif, şiddet içermeyen ve katılımcı biçimlerinin yaygınlaştırılması.

39. Her tür fiziksel cezanın net ve herhangi bir koşula tabi olmaksızın yasaklanması, Devletlerde, çeşitli kapsamlarda yasal reform gerektirmektedir. Örneğin böyle bir reform eğitim, çocuk ceza adaleti ve her tür alternatif çocuk bakımı gibi alanlardaki yasal düzenlemelere belirli hükümler getirilmesini gerektirebilir. Ancak, bir nokta açıklıkla ortaya konmalıdır: İnsanlara yönelik saldırılarla ilgili ceza yasaları, aile içindekiler dahil olmak üzere her tür fiziksel cezayı da kapsamalıdır. Bu, taraf Devletin ceza yasasına ek bir hüküm konulmasını gerektirebilir. Ancak, her tür fiziksel ceza uygulaması dahil her tür şiddeti yasaklayan hükümler medeni kanuna veya aile hukuku ile ilgili metinlere de konabilir. Bu içerikteki hükümde veya hükümlerde, ana babaların veya çocuklara bakan diğer kişilerin, ceza yasasına göre yargı önüne çıktıklarında artık fiziksel ceza kullanmanın (“makul ölçülerde” veya

“ılımlı” biçimde) hakları olduğu yönündeki geleneksel savunmaya sığınamayacakları vurgulanır. Aile hukuku ayrıca, ana baba sorumluluğunun, herhangi bir şiddete başvurmaksızın çocuklara uygun yönlendirme ve rehberlik yapılmasını da içerdiğini vurgulamalıdır.

40. Çocukların ve yetişkinlerin, aile içi dahil olmak üzere şiddetten eşit biçimde korunmaları ilkesi, ana babaların çocuklarına karşı uyguladıkları ve gün ışığına çıkartılan her tür şiddetin yargı önüne gelmesi gerektiği anlamına gelmez. *De minimis* ilkesi –yasa ufak tefek işlemlerle uğraşmaz- yetişkinler arasındaki küçük çaplı saldırıların ancak istisnai durumlarda yargı önüne getirilmesini sağlar; aynı şey, küçüklere yönelik küçük saldırılar için de geçerlidir. Devletlerin, etkili raporlama ve sevk mekanizmaları geliştirmeleri gerekir. Çocuklara yönelik şiddetle ilgili bütün raporların incelenmesi ve önemli zararlara karşı koruma sağlanması gerekirken, asıl hedef ana babaların, cezalandırıcı değil destekleyici ve eğitici müdahalelerle şiddete dayalı, zalimce veya aşağılayıcı uygulamalara başvurularının önünün kesilmesidir.

41. Çocukların bağımlı konumu ve aile ilişkilerinin kendine özgü samimiyeti, ana babaları kovuşturmaya veya aile işlerine diğer yollardan resmen karışmaya yönelik kararların büyük bir titizlikle alınmasını gerektirir. Ana babanın hukuken kovuşturulması, birçok durumda çocuğun yüksek yararına olmayacaktır. Komite’nin görüşüne göre, kovuşturma ve diğer resmi müdahaleler (örneğin çocuğun veya fail kişinin uzaklaştırılması gibi) bunun hem çocuğun önemli zararlardan korunması, hem de çocuğun yüksek yararı bakımından gerekli olduğunda başlatılmalıdır. Durumdan etkilenen çocuğun görüşlerine, yaşına ve olgunluk düzeyine göre gerekli ağırlık verilmelidir.

42. Polis, savcılıklar ve mahkemeler dahil olmak üzere çocuk koruma sistemlerinde görev yapan herkese yönelik danışmanlık ve eğitim hizmetlerinde, yasaların uygulanmasına yönelik bu yaklaşım vurgulanmalıdır. Verilen rehberlikte ayrıca Sözleşme’nin 9. maddesine de özel olarak dikkat çekilmelidir. Bu maddeye göre, bir çocuğun ana babasından ayrılması, yargı denetimine tabi olmak üzere, böyle bir ayrılmanın çocuğun yararına olacağı durumlarda, çocuk dahil ilgili bütün tarafların temsil edildikleri bir süreçte ilgili yasa ve usuller çerçevesinde gerçekleştirilebilir. Ayrılma gerekçesinin mevcut olduğu durumlarda, failin başka yere gönderilmesi, koşullu ceza vb. yollar dahil olmak üzere, çocuğun aile dışında bir yere yerleştirilmesinin alternatifleri araştırılmalıdır.

43. Yasaklamalara ve pozitif eğitim programlarına karşın fiziksel cezalandırma vakaları ailenin evinin dışındaki mekanlarda –örneğin okullarda, diğer kurumlarda, alternatif bakım ortamlarında- ortaya çıkarsa, kovuşturma uygun bir tepki olabilir. Faillere yönelik disiplin işlemlerine ve işten çıkarmaya başvurma tehdidi de esaslı bir caydırıcı olarak işlev görebilir. Her tür fiziksel cezanın, aşağılayıcı veya zalimce ceza uygulamalarının yasaklandığı ve bu tür uygulamalar karşısında yaptırımlara başvurulacağı, hangi ortamlarda olurlarsa olsunlar gerek çocuklar, gerekse çocuklar için ve onlarla birlikte çalışanlar tarafından iyi bilinmelidir. Disiplin sistemlerinin ve çocuklara nasıl muamele edildiğinin izlenmesi, Sözleşme’nin de öngördüğü gibi, bütün kurumların ve yerleştirmelerin sürekli denetiminin bir parçası olmalıdır. Bu tür bütün yerlerde çocuklar ve temsilcileri, çocuk dostu danışmanlık, savunma ve şikayet usullerine gizlilik kuralları içinde ulaşabilmeli, sonuçta gerekli hukuksal ve diğer yardımlarla birlikte konu yargıya intikal ettirilebilmelidir. Herhangi bir şiddet olayının bildirilmesi ve değerlendirilmesi kurumlar için bir kural olmalıdır.

3. Eğitsel ve diğer önlemler

44. Sözleşme’nin 12. maddesi, fiziksel ceza uygulamasını ve cezalandırmanın zalimce veya aşağılayıcı diğer biçimlerini ortadan kaldırmaya yönelik eğitsel ve diğer önlemlerin geliştirilmesinde ve uygulanmasında çocukların görüşlerine de gerekli ağırlığın tanınmasının önemini vurgulamaktadır.

45. Fiziksel cezanın geleneksel olarak yaygın kabul gördüğü veri alınır, salt bunun yasaklanmasıyla yetinilmesi tutum ve uygulamalarda gerekli değişikliği sağlamayacaktır. Çocukların haklarının korunması ve bu hakları yansıtan yasal düzenlemeler konusunda kapsamlı bilinç ve duyarlılık geliştirme çalışmalarına gerek vardır. Sözleşme’nin 42. maddesine göre Devletler, uygun ve aktif yollardan, Sözleşme’nin ilkelerini ve hükümlerini hem çocuklara hem de yetişkinlere iletme durumundadır.

46. Devletler, ayrıca, ana babalar, çocuklara bakanlar, öğretmenler ve aileler ve çocuklarla çalışmalar yapan diğer görevliler arasında pozitif, şiddetten arınmış ilişki biçimleri geliştirilmesini ve bu alanda eğitimi sağlamalıdır. Komite bir kez daha vurgular ki, Sözleşme yalnızca fiziksel cezanın değil, çocuklara yönelik aşağılayıcı ve zalimce her tür tutumun ortadan kaldırılmasını öngörmektedir. Ancak ana babaların çocuklarıyla nasıl ilişki kuracaklarını ve onları nasıl yönlendireceklerini ayrıntılarıyla belirlemek Sözleşme'nin işi değildir. Buna karşılık Sözleşme, gerek aile içindeki, gerekse öğretmenler, bakıcılar ve diğerleri ile çocuklar arasındaki ilişkileri yönlendirecek ilkeler için bir çerçeve sunmaktadır. Çocukların gelişimle ilgili gereksinimlerine saygı gösterilmelidir. Çocuklar, yetişkinlerin yalnızca söylediklerinden değil yaptıklarında da bir şeyler öğrenirler. Çocuğun en yakından ilişkide olduğu yetişkinler çocukla ilişkilerinde şiddet ve aşağılamaya başvurduklarında, insan haklarına saygısızlıklarını göstermiş ve bu davranışlarının bir uyuşmazlığı çözmenin veya davranışı değiştirmenin meşru yolu olduğu yolunda tehlikeli bir ders vermiş olurlar.

47. Sözleşme, çocuğun bir birey ve insan hakları sahibi kişi olarak konumuna vurgu yapmaktadır. Çocuk ana babasının veya Devletin malı, hakkında duyarlılık taşınacak bir nesne değildir. 5. madde, bu doğrultuda, ana babaların (ve yerine göre geniş ailenin ve topluluğun üyelerinin) Sözleşme ile tanınan hakların yaşama geçirilmesinde çocuğa gelişim halindeki yeteneklerine göre uygun yönlendirme ve rehberliği yapmalarını öngörmektedir. Çocuğun yetiştirilmesi ve gelişmesinde ana babaların veya yasal vasilerin birinci elden sorumluluklarını vurgulayan 18. madde, “çocuğun yüksek yararının bu kişilerin başlıca duyarlılık noktası olması gerektiğini” belirtmektedir. Madde 12, Devletlerden, “çocuğu etkileyebilecek her konuda” çocuğun fikirlerini serbestçe ifade edebilmesini, yaşına ve olgunluk düzeyine göre çocuğun fikirlerinin dikkate alınmasını güvence altına almalarını istemektedir. Bu da, çocukların katılım haklarına ilişkin olarak belirli çocuk yetiştirme, bakım ve öğretme tarzlarına duyulan gereksinime işaret etmektedir. Komite, “Eğitimin Amaçları” ile ilgili 1 sayılı Genel Yorum’unda, “çocuk merkezli, çocuk dostu ve güçlendirici” bir eğitimin geliştirilmesine verilen önemi vurgulamaktadır (xvi).

48. Komite, ana babalara, diğer bakıcılara ve öğretmenlere yönelik olarak hükümetler, BM kuruluşları, HDK’lar ve diğerleri tarafından geliştirilmiş, çocuk yetiştirme ve eğitimde pozitif ve şiddetten arınmış içerik taşıyan materyal ve örneklerin çok sayıda örneği bulunduğu dikkat çeker (xvii). Bu materyallerin ve programların farklı devletler tarafından farklı durumlara uyarlanması mümkündür. Medyanın konuyu tanıtmaya, bilinç ve duyarlılık geliştirme ve halkın eğitimi açısından rolü büyüktür. Fiziksel cezalara ve diğer zalimce ve aşağılayıcı cezalandırma biçimlerine geleneksel bağlılığa karşı çıkılması, bu alanda sürekli girişimlerde bulunulmasını gerektirir. Çocuk yetiştirmede ve eğitimde şiddet içermeyen yaklaşımların yaygınlaştırılması konusu, Devletle ana babalar ve çocuklar arasında sağlık, refah, erken dönem çocuk bakımı, gündüzlü bakım ve okullarda gerçekleşen her tür teması içselleştirilmelidir. Bu yaklaşımlar, ayrıca, öğretmenlerin, bakım ve yargı sistemlerinde çocuklarla birlikte çalışan bütün personelin hizmet öncesi ve hizmet içi eğitimine de içselleştirilmelidir.

49. Komite, bilinç ve duyarlılık geliştirme ve şiddetten arınmış yaklaşımları yaygınlaştırmaya yönelik eğitim gibi alanlarda taraf Devletlere diğer kuruluşların yanı sıra UNICEF ve UNESCO’dan teknik yardım talebinde bulunmalarını önerir.

4. İzleme ve Değerlendirme

50. Komite, “Çocuk Haklarına dair Sözleşme’nin Uygulanmasına ilişkin Genel Önlemler” başlıklı ” 5. Genel Yorum’unda, taraf Devletlerin uygun göstergeler geliştirerek, yeterli ve güvenilir veriler toplayarak çocuk haklarının yaşama geçirilmesini sistematik biçimde izlemeleri gerekliliğine vurgu yapmaktadır (xviii).

51. Dolayısıyla Devletler, fiziksel cezalarla diğer zalimce veya aşağılayıcı cezalandırma biçimlerinin ortadan kaldırılmasında ne kadar yol aldıklarını izlemeli ve böylece çocukların korunma haklarını yaşama geçirmelidir. Çocuklarla, ana babalarla ve diğer bakıcılarla gizlilik ortamlarında ve uygun etik standartlarda yapılacak görüşmelere de başvuran araştırmalar, bu şiddet türlerinin aile içinde ne kadar yaygın olduğunun ve bu olguya yönelik tutumların ne olduğunun belirlenmesinde büyük

önem taşımaktadır. Komite, her Devleti, tüm nüfusu temsil eden gruplar bazında bu tür araştırmaları yapmaya ve yaptırmaya özendirilmektedir. Böylece bir temel zemin ortaya konacak, ardından kaydedilen ilerleme düzenli aralıklarla belirlenecektir. Bu tür araştırmalardan elde edilen sonuçlar, ayrıca, evrensel geçerlilikle ve belirli hedeflere yönelik bilinç ve duyarlılık geliştirme kampanyalarına ve çocuklar için veya onlarla birlikte çalışan profesyonellerin eğitimine değerli girdiler sağlayacaktır.

52. Komite 5 sayılı Genel Yorum’unda ayrıca uygulamanın bağımsız izlenmesinin önemine de vurgu yapmaktadır. Bu bağımsız izlemenin, örneğin parlamento komiteleri, HDK’lar, akademik kuruluşlar, meslek örgütleri, gençlik grupları ve bağımsız insan hakları kuruluşları tarafından yapılması gerekmektedir (ayrıca bakınız, Komite’nin, çocuk haklarının korunması ve geliştirilmesinde bağımsız insan hakları kuruluşlarının rolüyle ilgili 2 sayılı Genel Yorum’u). Bu kuruluşlar, çocukların her tür fiziksel ceza, aşağılayıcı veya zalimce cezalandırma biçimlerinden korunma hakkının yaşama geçirilmesinin izlenmesinde önemli rol oynayabilirler.

VI. Sözleşme çerçevesindeki bildirim yükümlülükleri

53. Komite, Devletlerden, Sözleşme çerçevesinde iletmek durumunda oldukları periyodik raporlarında, aile içinde ve diğer ortamlarda her tür fiziksel ceza ile aşağılayıcı ve zalimce ceza uygulamalarını önlemek ve yasaklamak için aldıkları önlemler konusunda bilgi vermelerini beklemektedir. Bilgi verilmesi gereken konular arasında, bununla ilgili bilinç ve duyarlılık geliştirme faaliyetleri, pozitif ve şiddetten arınmış ilişkileri yaygınlaştırmak için yapılanlar ve çocukların şiddetin her türünden korunması için yapılanlar konusunda Devletin kendi değerlendirmesi de yer almaktadır. Komite, ayrıca, BM kuruluşlarını, ulusal insan hakları kuruluşlarını, HDK’ları ve diğer ilgili organları, fiziksel ceza ile ilgili hukuksal statü, bu olgunun yaygınlığı ve ortadan kaldırılmasında ne kadar ilerleme kaydedildiği ile ilgili bilgi sağlamaya özendirilmektedir.

Notlar

- i BM Genel Sekreteri’nin Çocuklara Yönelik Şiddet Araştırması, BM Genel Kuruluna sunulacak rapor, Güz 2006. Ayrıntılar için bakınız: <http://www.violencestudy.org>
- ii Çocuk Hakları Komitesi, Dördüncü oturum raporu, 25 Ekim 1993, CRC/C/20, paragraf 176.
- iii Komitenin bütün raporları için bakınız: www.ohchr.org
- iv Çocuklara Yönelik Her Tür Fiziksel Cezaya Son Verilmesi Küresel Girişimi, fiziksel cezalandırmanın hukuktaki yeri konusunda raporlar vermektedir: www.endcorporalpunishment.org
- v Çocuk Hakları Komitesi, Çocuklara yönelik Devlet kaynaklı şiddet konulu Genel Görüşme Günü, 25. Oturum Raporu, Eylül/Ekim 2000, CRC/C/100, paragraflar, 668 - 688
- vi Çocuk Hakları Komitesi, Eğitimin Amaçları ile ilgili Genel Yorum No. 1, 17 Nisan 2001, CRC/GC/2001/1, paragraf 8
- vii Çocuk Hakları Komitesi, Ailede ve okullarda çocuklara yönelik şiddet konulu Genel Görüşme Günü, 28. oturum raporu, Eylül/Ekim 2001, CRC/C/111, paragraflar 701 - 745
- viii UNGA kararı 56/138, 2001
- ix Madde 1
- x Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi, Genel Yorum No. 13, Eğitim hakkı (madde 13), 1999, paragraf 41
- xi Fiziksel ceza, Avrupa İnsan Hakları Komisyonu’nun aldığı bir dizi kararla birlikte Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nin yargı kararlarıyla kınanmıştır; özellikle bakınız Tyer –BK

- davası, 1978; Campbell ve Cosans – BK davası, 1982; Costello-Roberts – BK davası, 1993; A – BK davası, 1998. Avrupa Mahkemesi yargı kararları için bakınız: <http://www.echr.coe.int/cehr>
- xii Avrupa Sosyal Haklar Komitesi, madde 7 paragraf 10 ve madde 17 ile ilgili genel gözlemler, Sonuçlar XV-2, Cilt 1, Genel Giriş, sayfa 26, 2001; Komite bundan sonra açıkladığı sonuçlarda bir dizi üye ülkenin durumuna işaret etmiştir. Bu ülkeler, aile içinde olsun başka ortamlarda olsun her tür fiziksel cezayı yasaklamadıklarından uygun tutum içinde değildirler. Komite, 2005 yılında anlaşmalar çerçevesinde yapılan toplu şikayetlerle ilgili kararlarını açıklamış, bu yasaklamayı gerçekleştirilmeyen ve dolayısıyla uygun tutum içinde olmayan üç devlet belirlemiştir. Ayrıntılar için bakınız http://coe.int/T/E/Human_Rights/Esc/; ayrıca Fiziksel cezanın ortadan kaldırılması: Avrupalı çocuklar için bir insan hakları zorunluluğu, Avrupa Konseyi yayını, 2005
- xiii Inter-Amerikan İnsan Hakları Mahkemesi, Tavsiye Görüşü OC-17/2002, 28 Ağustos 2002, paragraflar 87 ve 91
- xiv İnsanların ve Halkların Hakları Afrika Komisyonu, Curtis Francis Doebbler – Sudan Davası, Görüş No. 236/2000 (2003); bakınız paragraf 42
- xv Örneğin 2002 yılında Fiji’de Danıştay, okullarda ve ceza sisteminde fiziksel ceza uygulamasının anayasaya aykırı olduğu kararını vermiştir. İlgili kararda şöyle denmektedir: “Çocukların hakları yetişkinlerinkine göre aşağı sayılamaz. Fiji Çocuk Haklarına dair Sözleşme’yi onaylamıştır. Ayrıca Anayasamız da her kişinin temel haklarını güvence altına almaktadır. Hükümet, bütün bireylerin, toplulukların ve grupların haklarına saygı ilkelerine sadık kalmak durumundadır. Çocuklar, çocuk olma durumları itibarıyla özel korunma gereksinimi içindedir. Eğitim kurumlarımızın, korku, kötü muamele ve öğrencilerin insanlık onuruyla oynanan yerler değil, barış ve yaratıcı zenginleşme mekanları olması gerekir.” (Fiji Danıştay, Naushad Ali – Devlet Davası, 2002). 1996’da, İtalya’nın en yüksek yargı organı olan Roma’daki Temyiz Mahkemesi, ana babaların her tür fiziksel ceza uygulamasını etkili biçimde yasaklayan bir karar almıştır. Kararda şöyle denmektedir: “... eğitim amacıyla şiddet kullanımı bundan böyle yasal sayılamaz. Bunun iki nedeni vardır: bir kere, İtalyan hukuk sistemi, bireyin onurunun korunmasına her şeyin üzerinde önem vermektedir. Bu bireyler arasında, şimdi hakları olan, artık ana babalar tarafından korunacak nesnelere, daha kötüsü ana babaların üzerlerinde istedikleri gibi tasarrufla bulunabilecekleri kişiler sayılma durumundan çıkan çocuklar da vardır. İkinci neden ise şudur: Eğitimin bir amacı olarak, çocuğun kişiliğinin uyumlu gelişimi, böylece çocuğun barış, hoşgörü ve birlikte yaşama değerlerini benimsemesi, bu hedeflerle çelişen şiddet araçlarına başvurarak gerçekleştirilemez” (Cambria, Cass, sez. VI, 18 Mart 1996 [Temyiz Mahkemesi, 6. Oturum, Mart 18, 1996], Foro It II 1996, 407 (İtalya)). Ayrıca bakınız Güney Afrika Anayasa Mahkemesi (2000) Güney Afrika Hıristiyan Eğitimi-Eğitim Bakanlığı davası, CCT4/00; 2000(4)SA757 (CC); 2000(10) BCLR 1051 (CC), 18 Ağustos 2000
- xvi Bakınız not vi
- xvii Komite, örnek olarak, UNESCO’nun bu konudaki elkitabını övmektedir: Fiziksel cezalandırmanın ortadan kaldırılması: Çocuklar için yapıcı disipline giden yol, UNESCO Yayını, Paris, 2005. Bu elkitabı, köklerini Sözleşme’den almak üzere, yapıcı bir disiplin için bir dizi ilke getirmektedir. Ayrıca, tüm dünyada bu konuya ilişkin materyal ve programların Internet referansları da aynı çalışmada yer almaktadır.
- xviii Çocuk Hakları Komitesi, Genel Yorum No. 5, “Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin Uygulanmasına Yönelik Genel Önlemler”, 2003
- xix Çocuk Hakları Komitesi, Genel Yorum No. 2, “Çocuk haklarının korunması ve geliştirilmesinde bağımsız ulusal insan hakları kurumlarının rolü”, 2002